

לפרשת בראשית – תשע"ד

לבטיה של ראשית האנושות

איילת סקסטין

פרשת בראשית - דומה כי גם אם נהפוך בה עד בלי די, לעולם לא נמצה את כל מה שיש בה. בריאת העולם, בריאת האדם, שבת, החטא והגירוש מגן העדן, קין והבל, צאצאי אדם וחווה, מעשיהם והמצאותיהם, הולדת נח – ממש עולם ומלואו. שפע של התרחשויות, שניתן להבין בדרכים רבות ועל כל אחת מהן נדרשו תילי תילים. מאות שנים הנדחסות לחמישה פרקים וקצת - ואותן מגדירה התורה (בראשית ה:א) "זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם". גם את המשפט הזה ניתן להבין באופנים שונים. אחת מהן היא, אולי, שמה שמסופר לנו בפרשת בראשית – זוהי מהותו הבסיסית של האדם. (ואולי למחשבה זו רצו לכוון אותנו חכמינו כאשר קבעו את קריאת מגילת קהלת בשבת הקודמת, ומלות הסיום – "כִּי-זֶה כָּל-הָאָדָם" – עדיין מהדהדות באזנינו.)

ומהי מהות זו? הן למן ההתחלה מוסרת לנו התורה שני תיאורים של בריאת האדם (בפרק א' ובפרק ב'). רבים עמדו על כך ובהם הגרי"ד סולובייצ'יק, שכתב בספרו *איש האמונה* כי תיאורים אלה מבטאים את "הסתירה האמיתית בטבע האדם. שני התיאורים עוסקים בשני 'אדם', ... שני אבות האנושות, שני נציגים של האנושות" (עמ' 13). והוא מוסיף ומאיר את ההבדל המהותי בין אותן שתי דמויות אדם באופנים רבים.

אלא שהפרשה מוסיפה להמחיש לנו את ההתרוצצות שבטבע האדם גם בדרכים נוספות. קין והבל מופיעים כשני אבות-טיפוס שצאצאיהם הטיפולוגיים ימשיכו להצטייר כניגודים לכלל אורך התנ"ך וההיסטוריה: עובד האדמה מול רועה הצאן – יושב הקבע מול הנווד – בן הארץ הנושבת מול בן המדבר – ולעיתים גם איש החומר מול איש הרוח. שפרה צח, בבלוג שלה "יהדותי למשתמש", מציגה את ההתנגשות ביניהם כ"תיאור המאבק המתנהל בנפשו של האדם הבוגר, בין שני כיוונים מנוגדים – ה"קין" וה"הבל" שבו. קין, מלשון קנין – מייצג את הארציות, השגרה והחיבור לקרקע. קין הוא זה שהולך בתלם – תרתי משמע. הוא מסודר, חי את חייו על פי עונות השנה וצמוד למקומו הבטוח. ולעומתו הבל, שמשמעותו אוויר, רוח – הוא הנווד, הלא-מחובר. עיסוקו כרועה צאן דורש ממנו להתמודד כל יום עם אתגרים אחרים ולהיענות לבלתי צפוי". את אותה כפילות פנימית היא מוצאת גם אצל עשו ויעקב, וממשיכה: "לא סתם מוצאים הסיפורים הללו הד בלבנו. מי מאיתנו לא נתקף מפעם לפעם ב"הבִּלְת" – אותו חוסר שקט פנימי שדוחף לשבור את השיגרה, לחפש אתגרים חדשים, לתת ביטוי לדחפי הרוח והיצירה. ומולו קמים האילוצים והחובות של היומיום וגוערים: שב בשקט, לא עכשיו!"

<http://yahalam.wordpress.com/2012/01/28/%D7%9B%D7%A4%D7%9C-%D7%95%D7%97%D7%99%D7%91%D7%95%D7%A8/>.

ברוח דומה מעיין גם ד"ר חגי משגב (בבלוג "על מה שהיה ועל מה שקורה" <http://misgav.blogspot.co.il/2012/10/blog-post.html>) בציטוטים מפיו של למך. ציטוט אחד, של למך בן מתושאל, הוא: "עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי, נָשִׁי לְמַךְ הָאֲזָנָה אִמְרָתִי: כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לְפָעֵי, וְיִלְד לְחִבְרָתִי. כִּי שְׁבַעֲתִים יִקָּם-קוֹלִי, וְלְמַךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה" (בראשית ד:כג-כד). הציטוט השני הוא מפי למך בן מתושלח עם הולדת בנו, נח: "זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִמַּעֲצוֹנוּ יִדְּיֵנוּ מִן-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה ה'" (בראשית ה:כט). האם יד המקרה היא שמבין כל שרשרת השמות הנמנים לקראת סיום הפרשה, השניים היחידים שקולם נשמע נקראים באותו שם? אין ספק שהתורה אומרת דרשני. משגב, בניגוד לפרשנות המקובלת של רש"י, אינו רואה בדברי למך הראשון התנצלות, כי אם שירת רהב ויוהרה, ואף אזהרה שהוא

משגר לכל מי שיעז לגעת בו לרעה. בציטוט השני נשמע קולו של למך אחר, החי בתקופה שבה "רַבָּה רָעַת הָאָדָם בְּאָרְץ" (בראשית ו:ה), ומבין שדרך הרהב והאלימות זקוקה לתיקון ולנחמה. שמא רומזת לנו התורה ששני הלמך הללו גם הם בעצם שתי אפשרויות שיש לבחור מביניהן?

אחד האירועים הבולטים ביותר בפרשה הוא הפיכתו של האדם ליודע טוב ורע. כבר בשלב מוקדם זה מציבה התורה את המושגים האלה, טוב ורע, במרכז העולם שהיא מנחילה לנו, והם מלווים אותנו בכל חמשת החומשים, תוך ציווי לבחור בטוב. ממש מבראשית, אדם וחווה, קין והבל, למך א' ולמך ב' מלמדים אותנו מהו המחיר של בחירה לא נכונה. התורה מציגה בפנינו תיאורים חלופיים של בריאת האדם כדי ללמדנו שמגוון האפשרויות הוא עצום. הקב"ה יכול לבחור בכל האפשרויות גם יחד, אבל אנו יכולים לבחור רק באחת. וכל בחירה היא ויתור, וכל בחירה היא ספק. מכאן, שאנו נידונים במהותנו למאבק פנימי מתמיד. הנדע לבחור כראוי?